

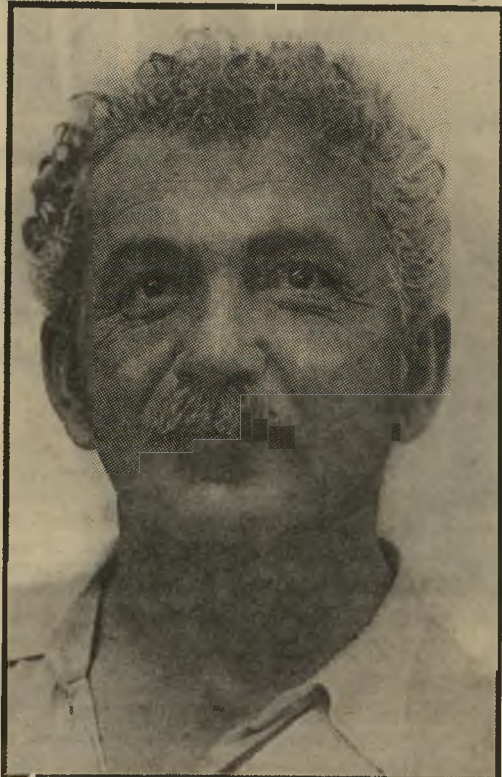
המשך סיפורו של ברל כצנלסון: החבר שהודח נתבע לדין בעוון השמצה

ברל שאף לשילטון יחיד במערכת „דבר” - זכה בו * עורכי „הארץ” הציעו לו חצי עיתון, אך הוא דחה את ההצעה * „חדשות” ישנות, בלי כותרות ובלי תצלומים * ברל מנהיג צנזורה פוליטית ביומון ההסתדרות * החוב הכספי של אשה שרת וזעקת השבר של דויד בן-גוריון

הספר של שפירא — מתוארת עליונות בית „דבר”; כיצד מימש ברל את חובו להקים עיתון יומי פועלי וכיצד נאבק על מעמדו כעורך יחיד מורם מעם, שאינו הייב דיווחשכון לשיש — אלא רק לוועידת ההסתדרות, המתכנסת לעתים רחוקות. כל הכותרות ניתנו במערכת.

ברביהמכר „ברל” חושפת אניטה שפירא, חוקרת ההיסטוריה הציונית מאוניברסיטת תל-אביב, את דמותו האמיתית של ברל כצנלסון, מי שסימל את העלייה השנייה והפך מנהיגה של תנועת הפועלים בארץ-ישראל. בקטעים המתפרסמים בעמודים אלה — כיום זקוחים מתוך

דואר היום, והשני — עיתונו של גליקסון, הציוני-הכללי, המתון — הארץ. הראשון היה עיתון „צהוב” תרתי משמע: סנסציוני באופיו ומצהיב בצבע גליונותיו. השני היה סולידי, נאה — ומשעמם. שני העיתונים עמדו על הזמן על סף פשיטת-רגל, והידיעה על הוצאת עיתון שלישי, העתיד בוודאי לגדול מהם קוראים, רחקה מלשמח את לב עורכיה. לפי גירסה אחת הציע גליקסון — בתיווכו של ר' בנימין, שהיה כותב בהארץ, וברל הזמינו לתרום מפרי עטו גם לדבר — להקצות לברל מחצית מעמודי עיתונו, שיעשה בעריכתם כרצונו. ובלבד שיוותר על רעיון הוצאת עיתון הפועלים. ברל דחה כל רעיון שהיה כרוך בויתור על ילדי-טיפוחיו. ...לאחר מו"מ ממושך נקבע שמו של העיתון — דבר. ברל נועץ בגדולים וחשובים בעניין השם. היו שסברו שמין הראוי לקרוא לעיתון „עם ועובד”, ביטוי המבטא את הרעיון המקובל על כל תנועת הפועלים הארצי-ישראלית. אחרים סברו, שהשם הצנוע פינקס ראוי לשמש עיתון פועלים. מי שהכריע היה היום נחמן ביאליק, הוא שבחר בשם דבר. המילה מילה. מובנה האחר — עניין, מעשה. ועל אלה נוספה המשמעות של משא, חזון, ומויגה זו, של מאמר, חזון ומעשה. היא שקסמה, ככל הנראה, בשם שהציע המשורר.

הסמל: ברל בתמונה הרשמית

1 ביוני 1925, בשעות אחר-הצהריים, נתאספה חבורת פועלים ליד בית-הדפוס של הפועל-הצעיר, ברחוב מוא"ה בתל-אביב. כמאתנים ללידה. ואכן, באיחור של שעה לערך מן המועד שנקבע, נולד העיתון היומי הראשון של ציבור הפועלים בארץ, דבר. בכך נסתיימה פרשה מפותלת, שנמשכה כשנתיים, התחיל אחד הפרקים המרכזיים בחייו של ברל. ...קודם לכן שיכנע, ככל הנראה, את בן-גוריון, שהיה אז מזכיר ההסתדרות, בתשיבות העניין. אחר-כך דאג להעביר בוועידת ההסתדרות השנייה החלטה עקרונית בדבר הוצאת לאור של עיתון ההסתדרות. אלא שבין החלטה עקרונית ובין הוצאתה אל הפועל מפריד התקציב. לתפוצה של 3,000 עותקים לפחות, כדי שיוכל לכסות את הוצאותיו; למרבה הצער צפה ברצוני לעיתון ההסתדרות לא יותר מ-1,500 קוראים. הדיון בוועידה-הפועל בשאלה זו היה בסתיו 1923, לאחר ההקצבה שהקציבה ועדת התרבות, בסך 200 לירות מצריות, לעיתון היומי.

פסילה של

חבר מכובד

דיקת העניין התנהלה לאיטה. רק במועצת ההס' תדרת העשירית, באביב 1924, הוחלט על בחירתו של החבר ברל כצנלסון לעורך עיתון ההסתדרות. הוא לא נבחר להיות עורך-יחיד. עימו אמורים היו להיבחר עוד שני חברי מערכת, כנראה האחד מהפועל-הצעיר והאחר מאחדות-העבודה. נציג אחדות-העבודה לא היווה בעיה — ברל יכול לבחור במי שחפץ. אלא ששאלת הנציג השני היתה חמורה: במי יבחר הפועל-הצעיר? ...הפועל-הצעיר הציע את יצחק לופבן, עורכו של הפועל-הצעיר, ואז נתחוללה השערוריה: ברל הודיע, חד וחלק, שעם לופבן לא יעבוד. פסילתו של חבר

...במקביל לדאגות ה„חל” של ברל, נתון היה ראשו ורובו בדאגות ה„קודש”: מי ומי יהיו הכותבים בדבר, ובראש וראשונה — מי יהיו חברי המערכת. ב-1924 עלה לארץ רופא צעיר, ממוצא רוסי. איש בעל השכלה רחבה, שתי ולמד באיטליה, וידע על בוריאן רוסי, גרמנית ואיטלקית — הוא משה בלינסון. לאחר שנסיונותיו לעבוד עבודה גופנית במושבה נכשלו, פנה לעבודה במערכת הקונטרס, שאליו היה שולח מיכתבים עוד מרומא. עתה הזמינו ברל להיות אחד מחברי המערכת בדבר. הוא נועד להביא לעיתון מניחה העיתונות הזרה, האירופית, ובייחוד המרכז-אירופית. בעברית עדיין לא שלט. את מאמריו כתב רוסיית והם תורגמו לעברית. לצידו של בלינסון נבחר למערכת זלמן רובשוב (שו"ר), בעל סיגנון ושולט בעברית ובכל מכמני

ברל ורצת דה-האון

ספרותה, רחב דעת ובקי בענייני תנועת הפועלים היהודית ומנוסה בעריכה מימים-ימימה. אליהם צירף ברל את רעו מימי העליה לארץ, דויד זכאי, שהיה מפרם בקונטרס את רשימותיו „קצרות” ועתה העביר את טוריו לדבר. החמשי במערכת היה משה שרתוק (שרת). עליו צעיר, חניך הגימנסיה הרצליה, שנסע בראשית שנות ה-20 ללונדון, לרכוש דעת באכסניה שאליה נהרו או מיטב המנהיגים הצעירים של תנועות-שיחרור לאומיות ברחבי האימפריה הבריטית — לונדון טקול אוף איקונומיקס המפורסם... חוץ ממנו לא היה במערכת איש, שידע אנגלית והיה מסוגל לתרגם ידיעות ממרכזו השליטון הבריטי. אלא ששרתוק היתנה את הקדמת שובו מלונדון בכך, שברל ידאג לסילוק חובותיו משנות לימודיו שם — בסך 75 לירות שטרלינג. וברל, שחדר לרמת העיתון וטען ש„בלעדי לא אוכל”, קיבל על עצמו לדאוג לכך...

חומר „לוהט”

ברכת מקאהיר

מקביל להכנת סגל-הקבע של העיתון התקשר ברל עם שורה שלמה של כתבים, סופרים ופובליציסטים, שאותם הועיד להיות התבלין והחלחוחית של העיתון. חיבה מיוחדת היתה שמורה לה, לברל, לסופרים ותיקים ומנוסים, שכבר פירסמו מאמרים משלהם... אחד הראשונים שעמם חתם ברל על הסכם התקשרות היה ר' בנימין, הפובליציסט הוותיק, וכמוהו גם

ליחס לברל, שסברו תמיד שאיננו זקוק לאיש מהם — בן-גוריון זה נחלץ להגנת ברל, כאילו חש בצורך לגונן עליו מפני רשעותם של בני-האדם, או אולי לא התכוון אלא להבטיח בדרך זו את שובו לפעילות הציבורית. מכל מקום, בעיקבות התפטרותו של ברל העלה בן-גוריון את השמעות לופבן לדיון בוועידה-הפועל של ההסתדרות, ובכוח הרוב של אחדות-העבודה, שאליה הצטרף גם הו"מ ברמן, ירדו האישי של ברל, החליט הוועד-הפועל לתבוע את לופבן למישפט ההסתדרות על הטלת דופי בשליחיה... עם תום המועצה עברה מן העולם המערכת הקולקטיבית. ברל נתמנה לעורך-יחיד של העיתון, רצונו, שהעורך יהא אחראי לא לפני הוועד-הפועל של ההסתדרות, אלא לפני ועידת ההסתדרות לבדה, נתקבל אף הוא.

היו אלה שני הישגים ראשונים במעלה: הובטחה עצמאותו של העיתון ואי-תלותו במסודות המבצעים של ההסתדרות. העורך היה לאדם מורס-מעם, הנבחר אישית בוועידת ההסתדרות, המתכנסת, כידוע, לעיתים לא-מוזמנות, ואינו תלוי ביחסם של חברי-המפלגה. מידה כזו של עצמאות לא היתה, כמדומה, לאיש מנושאי התפקידים במיסגרת ההסתדרות... מה שברור הוא, שהתקפתו של לופבן סייעה לברל. היא שנתנה לו את ההזדמנות להתפטר ולהציג עצמו כקדושי-מעונה, ואחר-כך יצרה את מחויבותם של חבריו לפייסו במחיר ביטולה של המערכת. היישוב בארץ קרא באותן שנים שני עיתונים יומיים. האחד — עיתונו של איתמר בן-אב"י,

מכובד, גם אם לא אהוד, עוררה את המתם של חברי הפועל-הצעיר, ונדרשה „מערכה דיפלומטית” בין נציגי שתי המפלגות כדי להודרים... אלא שלופבן לא מחל על כבודו: בגליון הפועל-הצעיר כתב מאמר בשם „הסברה”, ובו עסק בשבוע ההסברה, שנערך לרגל מלאות ארבע שנים להסתדרות, הוא האשים את אנשי אחדות-העבודה בניצול בימת ההסתדרות להשמצת הפועל-הצעיר, להגמכת קומתו ולביטול זכויותיו ההיסטוריות מימי העליה השנייה. להוכחת האשמותיו הביא דברים, שאמרו לכאורה בן-גוריון וברל באסיפות-הסברה, שנערכו באותו שבוע. בעוד שבן-גוריון עבר בשתיקה על השמצות לופבן, אולי משום שבלהט הנאום אמנם אמר דברים שתאמו ברוחם את האשמות, לא כך נהג ברל... הוא שלח לוועד-הפועל של ההסתדרות מיכתב התפטרות מתפקיד עורך העיתון, את התפטרותו נימק בכך, שמאמרו של לופבן העיד על אי-אמון אליו מצד הפועל-הצעיר, ובמצב זה, כתב, „איני חש בי, לצערי, את הכוח הדרוש למען קבל עלי את חלקי ביצירת המיפעל ההסתדרותי החדש”.

החיבה לברל עשתה את הפגיעה בו מצד יריב פוליטי למעשה שאין לו כפרה. הצורך לפייס את ברל היה מובן מאליו. היה זה בלתי-נסבל שברל פורש שברל נעלב. כבר אמרנו שברל נהג לעשות כל פגיעה בו לפגיעה אישית. היה משהו נשי בהתנהגותו, משום שגרם לאנשים לחזר אחריו, להפיס את דעתו. כך, למשל, היה יחסו של בן-גוריון אליו. בן-גוריון הניקשה, שחבריו לא חשו כלפיו מעולם אף שמץ מן החמימות האנושית, שהיתה אופיינית